

Informationsblad

RÖVARKLIPPAN/RÖVARBERGET alt. BARSTAKULAN

X=6975956 /Y=1633003 /Z=42m

Sammanfattande text

Tre namnformer används för denna lokal: Rövarklippan, Rövarberget och Barstakulan. Barstakulan är det historiska namnet, som förekommer i flertalet sägner om grottan. För dagligt tal utmärker sig Rövarklippan mot Rövarberget då det senare förekommer i stort antal i övriga landet.

Grottan mest känd för sina väl dokumenterade rövarsägner (se nedan). När turismen i Nordingrå initierades i början av 1900-talet var grottan väl besökt och toppen på berget försågs med en vindflöjel. Intressant är att denna fortfarande verkar underhållas, då flöjeln är väloljad och vajrar spända. Bergets topp kunde man nå med en spång på bergets östsida (X=6975907/Y=1633100). Denna spång är i dagsläget så murken att den ej bör användas. Dock är utsikten från bergets ovsida imponerade och man får en pedagogiskt god blick över hela den brustna klippan.

Bildning

Grottan har en karterad och uppmätt längd på 76 m. Ett klippras som detta kan hypotetiskt ha tre bildningsorsaker eller kombinationer av dessa (bildningsalternativen utreds utförligare nedan):

1. Glacigen bildning. Som läsides/plocksides formation
2. marin abrasion/(plockning). Fullt tänkbar, då formationen har väl utformat bankplan som marin plockning skulle kunna initieras i
3. Seismotektoniskt/neotektoniskt skred. Initierat av snabb landhöjning i samband med isfrontspassage el. senare jordbävningar orsakade av landhöjning.

Foto: Lena af Geijerstam Unger

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska regionala utvecklingsfonden

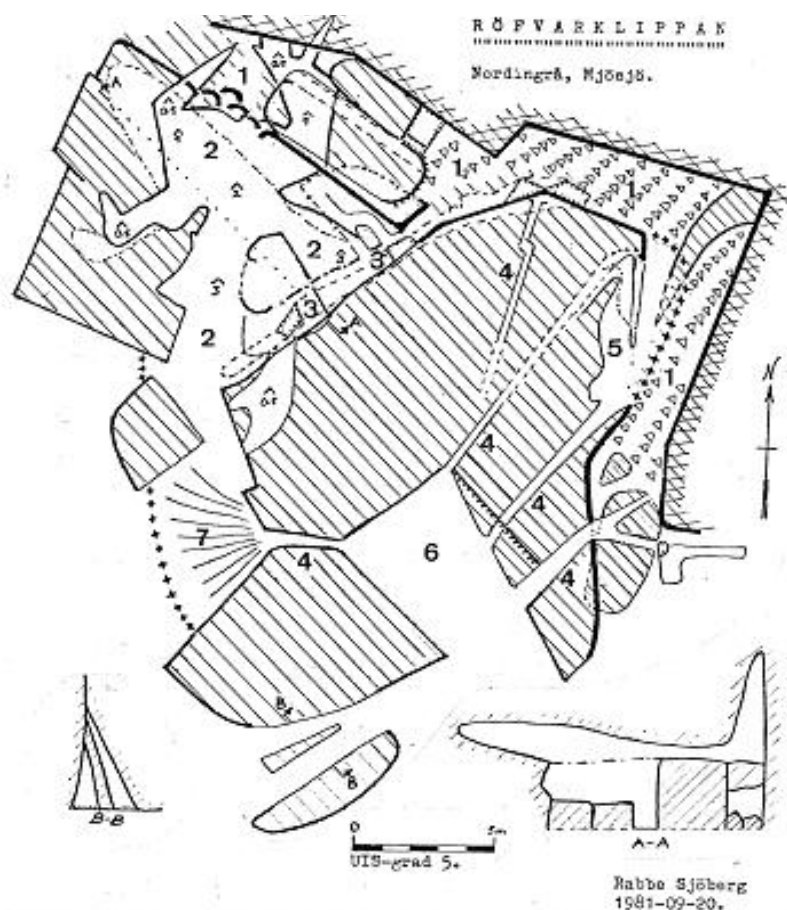
Informationsblad

Tidigare forskning:

Det tidigaste kända omnämmandet av grottan är i Erik Mikaelsson Ströms klassiska ”*De Angermannia. Exercitum academicum. 10 juni 1705*”, där han i del 12 beskriver hur rövorna bodde i grottan Barsta Kulan vid ”Miösiö”. Han ger här en fin beskrivning av grottan och återberättar då knappt hundraåriga berättelser om rövorna och deras härjningar, som kan dateras till tiden åren nära efter 1625. I ”*Beskrifning Jemte Statistisk Tabell och Karta öfver Nordingrå-Socken*” av Carl Wilhelm Karlsten 1845 beskrivs framför allt en av de sägner om rövare som berör grottan. Viktigt ur marinhistorisk synpunkt är omnämmande av att rövorna använde läderbåtar och att de ”ej i brådskan hunno riktigt uppspanna båten”. Detta är ett mycket tidigt omnämmande av faltbåt. Manuskriptet finns bevarat i avskrift.

I sitt stora sammanfattande verk och forskartestamente ”*Geochronologica Suecica Principes*” visar varvkronologiens fader, geologen Gerard de Geer (1940) tre foton av Rövarklippan som exempel på ”earthquakebroken rocks with fissures and cavities”.

Plankarta över grottrum, klyftor och grusvittring i Rövarklippan

- gångar i undre och övre plan.
- grottakets yttre begränsning.
- fast berg.
- klippblock
- blockmark i inre skrevan.

1. Inre Skrevan.
2. Stora Grottsalen.
3. Dubbla Klyftigången.
4. seala klyftgångar.
5. Östra Grottsalen.
6. Inre Gården.
7. grusvittrande Labradorit.

Geografen Curt Mossberg utförde på 1950-talet omfattande fältarbeten i Höga Kusten-området som utmynnade i en opublicerad licentiatavhandling vid Uppsala universitet. Denna avhandling publicerades 1989 i uppdaterat skick under titeln ”*Tektoniska och morfologiska studier inom Nordingråregionen*” (Gerum, rapport nr. 14). Om Rövarklippan skriver han: ”Rövarberget eller Rövarkulan är ett för bergarten ifråga (anorthosit) avvikande bergsparti ----. De basala delarna ligger på 39 och toppen på 61 m ö.h. Klyftriktningarna i ännu fast berg är N 81°, 79° och 68°V samt N 15° och 45°O. Namnet härrör från en grotta, som numera är svår att finna. Den är delvis dold av senare avspjälkade block. Höjden är i sin helhet imponerande men detta gäller i än högre grad de block som höjden är sammansatt av. Ett 5 x 19 m stort block är 20 m högt”.

Informationsblad

Mossberg tolkning av grottans bildning är följande: "Rövarbergets bildningshistoria torde ha ungefär följande förlopp. I ett av tidigare erosionsepoker kvarlämnat mera motståndskraftigt parti har primära (och sekundära = tektoniska?) klyftriktningar kunnat göra sig gällande, när omgivningens tryck minskat. I postglacial tid har de successivt accentuerats av frostvittringen, vilken fortfarande arbetar på att sakta förändra bergets natur. Tidigare avskalade partier av berget har praktiskt taget helt sopats bort (av inlandsisen?)".

Rabbe Sjöberg undersökte grottan i början av 1970-talet och beskrev den i en artikel "*Barsta Kulan – ett grottsystem av komplicerad art*" i Höga Kusten tidningen nr. 4, 1977. Artikeln koncentrerar sig på grottans sägenflora. I samband med en av länsstyrelsen initierad inventering av länets grottor karterar Sjöberg 1981 grottsystemet och bedömer att grottan (blankett löpnummer 87) har högsta värden vad gäller vetenskapligt värde, kulturellt värde och rekreativt värde. Detta ger även grottan en högstavärdering vad gäller skyddsbehov. På blanketten nämner Sjöberg att bildningen kan vara relativt recent. Vad gäller genesen skriver Sjöberg, utgående från dåvarande kunskapsläge att grottan kan ha bildats av "frostvittring och ett antal andra processer".

Dagens tolkning av grottans genes som orsakad av seismotektonik/(neotektonik) omnämns första gången 1986 i en artikel av Sjöberg "*An inventory of caves in the county of Västernorrland, N. Sweden*" publicerad i *International Geomorphology part II*". Samma år omnämner Sjöberg grottan i en vetenskaplig artikel "*Caves indicating neotectonic activity in Sweden*" i *Geografiska Annaler (Vol. 68A)*. Året därpå publiceras en liknande artikel "*Caves indicating neotectonic activity in Sweden*" i *Zeitschrift für Geomorphologie N.F.*"(Suppl.Bd 63). Grottan tas här upp som ett exempel på "Typ 2. Caves in collapsed rock-walls" tillsammans med Degerfällegrottan norr om Örnsköldsvik och Slåttdalsgrottan i Skuleskogen.

I samband med vetenskapliga undersökningar av bergytans vittring i grottklyftans väggar (Sjöberg, 1991) observerades att denna vittring var av sådan art att den måste uppkommit efter det att berget stigit upp väl över havsnivån. Detta publiceras i en artikel "*Weathering Studies of Pseudo-karst Caves along the northern Swedish coast*". Artikeln publiceras i *Zeitschrift für Geomorphologie N.F. (B d. 35)*. Sjöberg använder vid denna undersökning ett instrument Schmidt Test-hammer, vilket framgångsrikt visat sig kunna kvantifiera graden av vittring bl.a. på klapperstensfält och på husgrunder i förhistoriska boplatser. Sjöberg fastslår att undersökningens resultat visar att "the cave could not have been formed during the period of around 10.000 years ago, when neotectonic activity was normally to be expected (Mörner 1978, 1991; Sjöberg 1987a). Instead, the cave seems to have been formed by an earthquake when the hill had already been raised above sea-level. Because of the size of the removed rocks, this earthquake ought to have had a magnitude of around 7 on the Richter scale (Mörner 1985, Lagerbäck 1990), which is considerably higher than those of contemporaneous earthquakes in the area (Slunga 1990)".

Problemet om grottans genes utvecklas i Sjöbergs doktorsavhandling "*Bedrock caves and fractured rock surfaces in Sweden*" (1994). Sjöberg skriver här: "The southernmost part of a more than 10 m high roches moutonnée-like hillock, on the top of a low mountain, formed in anorthosite, has opened up along a straight vertical fracture. This has caused the folded up part to crack and split (Fig. 34). The hillock seems to be separated from the rest of the mountain by a single sheet joint. Glacial tectonics is unlikely, since we find broken glacial striae on the block material. Frost deformation is possible, but it should in this special case be as sea-level frost processes combined with marine abrasion along the above mentioned sheet joint. Processes such as

Informationsblad

methane ventings, stress release and hydro-fracturing seem unlikely, because of the singular sheet joint. A series of four fault scarps ranging from 0.7 up to 4 m high are found downslope the released rocks and huge boulders. These scarps strike in a NW to SE direction and are parallel to the above mentioned main fracture. These fault scarps are a good evidence of at least one neotectonic event (Prof. W. Bull, personal communication 1994). Seismotectonics is regarded as a probable origin. It should be mentioned that De Geer (1940, Figs. 49, 52 and 53) shows this feature as an example of "earthquake-broken rocks with fissures and cavities."

Foto: Lena af Geijerstam Unger

Alla undersökningar och resultat tyder på att grottan bildats genom en av landhöjningen initierad jordbävning med en styrka på över 7 på Richterskalan. Denna ägde rum för mindre än 3000 år sedan¹.

Detta skalv påverkade även andra genom tidigare jordbävningar och frostvittring försvagade bergsbranter och stup, vilket orsakade kraftiga blockras (se Högklinten).

Postglaciala jordbävningar som orsakat bergskred mm. är relativt vanliga i landet och speciellt efter norrlandskusten. Det är dock mycket ovanligt men ej unikt med så kraftiga skalv av så ung ålder. Dessa fenomen har i huvudsak studerats under de senaste 20 åren och landets norra delar är (som vanligt) dåligt undersökta. Ingen annan bildning kan dock här jämföras med Rövarklippan vad gäller dramatik och storslagenhet.

I landets sydligare delar framträder dessa former oftast som skred efter bergssidor och ej som här av en hel bergspets. Anledningen till att en sådan form uppträder just här och inte vid något annat av Nordingrås anorthositberg är svårt att säga. Troligen fanns här redan från tidigare glaciationer inbyggda spänningar, I samband med landhöjningen efter den senaste glaciationen orsakade stranderosionen (plockning, slipning) ett hålkäl/övershäng efter en bankfog runt bergets sydspets (X=6975959/Y=1633061). Rester av detta syns strax öster om grottbildningen.

Värt att tänka på vid ett besök

Övershäng i grottområdet kan ha varit betydande vilket abraderade undersidor på jätteklyppblock utanför överhängen utvisar. Detta försvagade förmodligen berget så att en sent postglacial jordbävning kunde få hela berget att brista.

Informationsblad

Den kon av grusvittrad labradorit som finns i grottans östra del samt den väl utvecklade glacials skulpturen på bergets topp visar på hur den glacialt slipade ytan ringa påverkas av sekundär nedbrytning av bergarten, medan en färsk brottyta på "kort" tid kan nedbrytas till en grushög (X=6975967/Y=1633009). Detta fenomen kan oftast bäst studeras på gabbro men förekommer även på anorthosit/-labradorit. Jämför detta med den spektakulära djupvittringen vid utsiktsplatsen vid Sörleberget och formationens fortsättning mot sydost, som för övrigt är en alltför ringa beaktad geologisk sevärdhet i området

Foto: Lena af Geijerstam Unger

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska regionala utvecklingsfonden

Informationsblad

GROTTSÄGNER

Som ovan nämnts är sägenfloran kring Rövarklippan exceptionellt rik. Mycket talar för att viss verklighetsförankring finns för dessa sägner och att tiden för dessa händelser skall dateras till 1600-talets första hälft.

Nedan redovisas avskrifter av kända berättelser om Rövarklippan

1.

hafdt sitt tillhåll i den s.k. Rövvarhålan. En gång hade dessa stulit en ox och ledt honom till närheten av sitt näste. Där trädde de sina stövlar på hans ben, men bakfram, och förde honom så in i nästet, där de ställde till ett dundrande kalas. Sent en höst fick folket spaning på den och fördref dem ur hålan. De flydde åt havet till, och komna till stranden, satte de en medhafd båt af läder i sjön och rodde från sina följare. Men bland isen och snön gick deras bräckliga farkost sönder, och de omkommo.

J. Nordlander: Hvarjehanda anteckningar. Norrländska samlingar V (ev. 1). sid 154.

2.

I Nordingrå i byn Mjösjö vid hafskanten är en bergkulle med en grotta. Där bodde länge två rövare, som gjorde mycket ondt och i synnerhet stulo från folket. Flera försökte att gripa dem, men det misslyckades alltid, ty rövvarne voro försedda med bössor och sköto ned angriparne. En man, som varit i krig, begaf sig till dem aldeles ensam. "Hvad är du för en?" frågade den värste af rövvarne. "Jag har varit ute i krig och stått för kulor och krut, och nog står jag för dig ock," svarade mannen samt slog med detsamma till rövvarn öfver armen, så att hans vapen föll till marken. Den andre ville nu rädda sig, spände ut läderbåten och gaf sig åt sjön. Men han hade i brådskan ej gjort det riktigt, och det bar till bottnen. Den andre blef emellertid bakbunden och förd till sockenstugan. Detta skedde på en lördag. Påföljande söndag skulle naturligtvis alla se på honom. Han bad därvid så enträget, att de skulle släppa lös händerna: han ville ej mer "än ge gubbdj. ... en örfil;" och därvid kastade han allt annat än vänlig blick på sin besegrare. Man aktade sig väl att göra honom til viljes. I grottan fann folket mycket af den egendom, som han röfvat till sig.

J. Nordlander: Hvarjehanda anteckningar. Norrländska samlingar V. sid 166.

3.

uteslutande levat på bygdebefolkningens bekostnad. De försörjde sig på att, jämte fiske och fångst, stjäla och röva förnödenheter från bönderna, vilka hyste den allra största fasa och skräck för dess grottinvånare. Och de blevo slutligen ett sannskyldigt plågoris för bygden. Slutligen rustade man sig bland allmogen till ett angrepp mot Mjösjögrottans rövare. Dessa anade emellertid Nordingråböndernas planerade strid emot sig, varför de drogo sig tillbaka till sin grotta och avstodo ett slag från de uppenbara röverierna, ty de visste med sig, att vid en blivande sammandrabbning med bygdefolket skulle de komma att föra en hopplös kamp, de skulle med säkerhet bliva fördrivna eller nedgjorda.

Grottfolket i Mjösjöberget tvingades till följd av böndernas hat mot sig att tillgripa den beräknande stöldens metod vid anskaffandet av livsförnödenheter till sin grotta. De förlade sin verksamhet till naten och mörkret, då de osedda och mera ostörda kunde tillägna sig böndernas ägodelar. Bland de många nattliga ogärningar, grottfolket utförde, mäler sägnen om huru de en gång vid ett nattligt besök vid en ensamt belägen gård gingo tillväga för att utplåna spåren efter sig. De gingo in i bondens kostall och funno där en grann och välfödd ox, som de utvalde till sitt byte. Men under natten hade det fallit snö, varför de icke kunde komma i väg med oxen utan att lämna märken efter sig, vilket givetvis skulle leda till omedelbar upptäckt. Och då de väl visste om allmogens brinnande hat mot dem, förutsågo de att oxens spår i snön lätt skulle leda till deras sista kamp om liv och död. Men den utvalda oxen ville de ej heller på inga villkor avstå ifrån. Det återstod nu blott att finna på ett knep att komma iväg med oxen utan att spåren röjde dem. Då fann en av rövvarna på att två av sällskapet skulle taga av sig sina skor och sätta på oxen. De satte skorna bakåtvända på oxen, så att oxens fjät visade spåren i motsatt riktning, och sålunda gingo de iväg med bondens dyrbara ox till sin bostad i Mjösjögrottan.

Informationsblad

När bonden på morgonen kom till sin uthuslänga, upptäckte han spåren de många tydliga i snön, vilka alla ledde till byggnaden. Han trodde då, att en massa främlingar tagit sig in i hans stall, men inkommen där hittade han ingen utan tvärtom fann han, att hans värdefulla oxen var försvunnen. bonden, som icke själv kunde få en förklaring på detta fenomen, trodde att det skedda var ett straff över sig av någon av de gamla gudarna för hånet ont han gjort, varför han icke omtalade den nattens händelser för någon. Och sålunda hade grottmänniskornas list överträffat bondens förstånd och berett dem ett lyckosamt tillfälle att få en fet stek utan att därför bliva varken antastade eller ens misstänkta för sin nattliga stöld.

Svenska Sägner: Mjösjögrottan

Uppt. av sign. Rinaldo. Sv. Dagbladet, 13 aug. 1934.

4.

För någon tid tillbaka var hafvet omkring den ångermanländska kusten oroadt af sjöröfvere till stor fasa och skada för den förbiseglande; och under lång tid stod det icke till att utforska, hvarifrån dessa illgärningsmän voro. De höllo sig nämligen dolda i en håla, som är belägen nära kusten i Nordingräd socken vid byarna Barsta och Miösiö, som bär namnet Barsta Kulan.

Framför öppningen till henne växer ett högt träd hvari åtskilliga namn äro inskurna, synnerligen deras, som hafva kommit dit för att bese henne. Två ingångar har hon, af hvilka den ena håller blott en aln i bredd, den andra två och en half. Hålans längd utgör tolf alnar, men bredden nedåt golfvet är fem, mot taket ej mer än tre alnar. Den är nämligen til sin byggnad bredare nedtill men löper småningom samman, liksom om den blifvit tätare byggd upptill, och där blir trängre. Inne i själfva hålan synas idag eldhärdar och ben efter döda; och gamla bönder (af hvilka en är hundra, den andre är nittio år) berätta, att rövarena varit femton til antalet, och att de här hållit sig dolda sju eller åtta år. Detta skall hafva tilldragit sig just på den tiden då en herr Olof² var pastor, hvilkens tillnamn, om han nu haft ett sådant, de ej nu känna. En av dem vid namn Lindswerd eller Lindswel afbröt umgänget med de andra och slog sig därpå ned bland folket i orten samt bosatte sig slutligen efter att hafva tagit sig hustru i en by Orsta i Nordingräd.

Men van att lefva af rövveri, föröfvade han många ogärningar där i trakten och ställde jämt till med bråk och stridigheter och till sist bragte de honom om lifvet och sänkte honom i hafvet. Efter det att han blifvit gripen, afslöjade han sina kamrater och fick lida stora svåra straff. På grund af hans berättelse och andra bevis föranleddes folket att söka efter de andra och omringa deras gömställe. Så snart rövvarna märkte detta, gjorde de ett försök att rädda sig i sina båtar, men då de sågo, at de ej kunde undgå att falla i förföljarnas händer, störtade de sig sjelfva i hafvet, på det att de icke måtte gipas lefvande, och fingo sålunda sin förtjänta lön vid ön Högbonden ej långt därifrån. Slika rövvere och andra liknande ogärningsmän vet man nu icke af i landet³.

De Angermannia. Exercitium academicum. 10. juni 1705. Uppsaliae.

Ex Officina Werneriana. 1705 av Erik Mikaelsson Ström.

Översatt: E. Modin. Ångermanland. Härnösand 1905

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska regionala utvecklingsfonden

Informationsblad

5.

Beskrifning jemte Statistisk Tabell och Karta öfver Nordingrå-socken belägen i Wester Norrlands Län och Ångermanlands Norra fögderi.

Upprättad i enlighet med Kungl. Majt^s Nådiga bref af den 12te December 1845 angående Socken Kartor, samt öfver Directeurs Embetes i följd deraf utfärdade förordnande af Carl Wilhelm Karlsten Vice Commisions-Lantmätare

utdrag betr. fornsägner.

Fornsägner. Om Barsta kulle och om Grottorna i Omne- och Mjösjöberget berättas vidunderliga historier. I grottan i sistnämnda berg, säges i forntid ett Rövvarband haft sitt hemvist, och lärar ock grottan än i dag bära spår af att hafwa varit bebodd. Härifrån anstälde de hiskliga plundringar så väl innåt socknen, som efter kusten, hvarvid de färdades på Läderbåtar. För att sätta gräns för dessa raserier, samlade sig allmogen till skallgång. Ofwerraskade hunno de nu blott med största möda ned till båten, blefvo de snart ett rof för vågorna. En af Rövvarna, som war halt och derföre ej han följa med sällskapet, föll i händerna på den uppretade allmogen.

Avskrift från i Lantmäteriet förvarad koncepthandling. Nordingrå nr. 391.

¹ Ett tilltalande, men ytterst hypotetiskt, scenario vore att denna jordbävning som splittrat Rövarklippan ägt rum under de senaste tre århundradena. Då skulle den grotta som omtalas i sägnerna funnits under de block som lossgjorts på den södra klippsidan. Ett sådant skalv skulle dock på något sätt framgått av historiska berättelser e.dyl.

² Vid åren 1625 var i Nordingrå en kyrkoherde Olaus, som synes varit den här i sägnen åsyftade (Modin). Olaus Martini 1595-1625 (RS).

³ Dessa sägner lefva, om än i något ändrad form, kvar i orten. Så vet man berätta, hurusom rövvarna vid sina plundringståg betjänat sig af läderbåtar, dem de förde med sig in i hålan, hvarest de hade sitt tillhåll, "Rövvarhålan", som den nu kallas. Men då de där öfverraskades af folket och skulle fly utåt hafvet, hunno de ej ordentligt spänna ut båtarna, och så drunknade de (Modin).

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska regionala utvecklingsfonden

